

شاخص مقدار تولید طی دهه ۹۹-۱۳۹۰

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

معاونت بررسی‌های اقتصادی

تهیه کننده: مهسا رجبی نژاد

ناظر: عاطفه قاسمیان

واحد گردآوری و تحلیل آمارهای اقتصادی

معاونت بررسی‌های اقتصادی

اتاق بازرگانی، صنایع، معادن و کشاورزی تهران

تیر ۱۴۰۰

از طریق ایمیل زیر می‌توانید پیشنهادها و نظرات اصلاحی خود را به واحد مربوطه منعکس نمایید:

Economic.tccim@gmail.com

استفاده از مطالب این گزارش با ذکر منبع بلامانع است.

چکیده:

بر اساس داده‌های مرکز آمار ایران، روند ۱۰ ساله تغییرات دو شاخص مقدار تولید صنعت و معدن (به جز استخراج نفت و گاز طبیعی)، نزولی و روند شاخص مقدار تولید کشاورزی، صعودی است. به عبارتی دیگر، طی دهه منتهی به سال ۱۳۹۹، تقریباً در کلیه سال‌ها، دو شاخص تولید صنعت و معدن از رقم سال پایه ۱۳۹۰ کمتر هستند و با استثنای مقدار تولید معدن که در سال ۱۳۹۳ به رقم سال پایه نزدیک شد، در مابقی سال‌ها، همواره سطح تولید این دو بخش کمتر از سال پایه است. میانگین رشد سالانه شاخص مقدار تولید صنعت و معدن طی بازه زمانی ۱۳۹۰ الی ۱۳۹۹ به ترتیب؛ منفی ۱ درصد و منفی ۰,۴ درصد و در مقابل میانگین مزبور برای شاخص مقدار تولید کشاورزی، ۱,۱ درصد است.

بررسی‌ها نشان می‌دهد بسته به شدت رکود طی دو دوره ۱۳۹۱ الی ۱۳۹۲ و ۱۳۹۷ الی ۱۳۹۸، خروج از رکود هم متناسب با شدت و عمق آن، متفاوت است. این مطلب برای هر دو بخش صنعت و معدن صادق است یعنی در دوره اول تحریم، افت تولید شدیدتر و خروج از رکود در سال ۱۳۹۳ با نرخ مثبت بالاتری در مقایسه با دوره دوم تحریم، اتفاق می‌افتد.

پیامدهای ناشی از بروز تحریم و تشدید آن، سوءمدیریت و ناکارآمدی سیاست‌های اقتصادی از عوامل اصلی عدم رونق بخش‌های صنعت و معدن کشور و رشد نسبتاً ضعیف بخش کشاورزی طی دهه اخیر است. بروز پدیده همه‌گیری کووید-۱۹ با وجود تحمیل آسیب‌هایی بر فعالیت‌های اقتصادی کشور در سال ۱۳۹۹، موجب استمرار افت تولید در سه بخش مورد بررسی نشد و در این سال هر سه بخش صنعت، معدن و کشاورزی، رشد مثبتی را در مقایسه با سال ۱۳۹۸، کسب کردند.

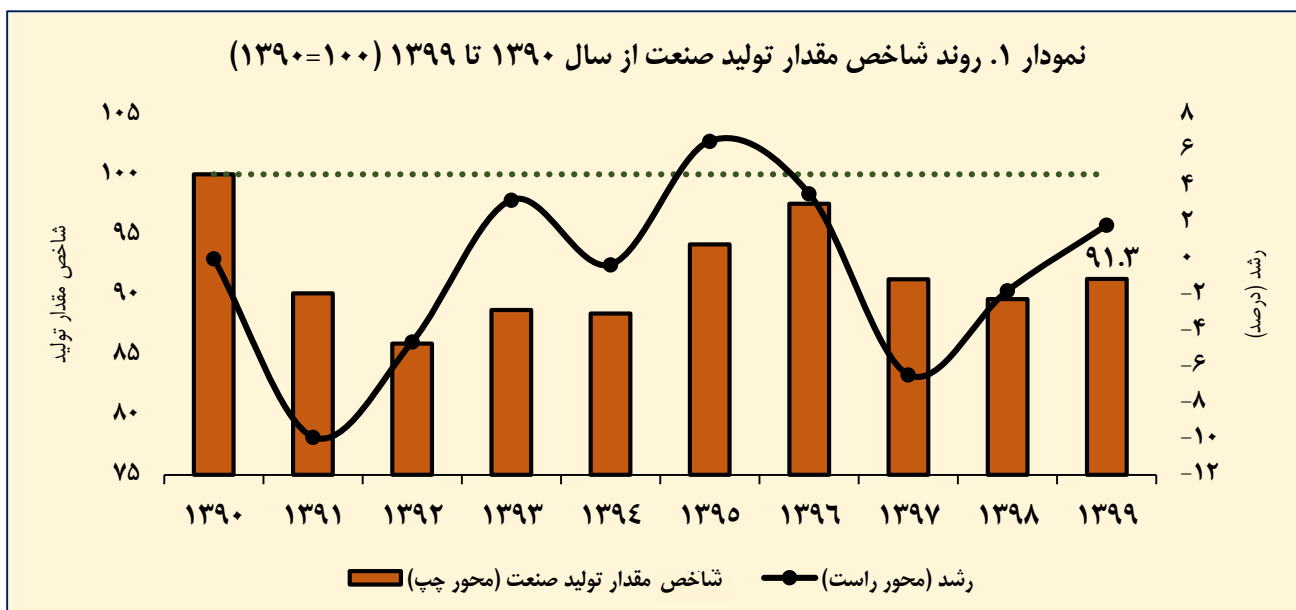

شاخص مقدار تولید بخش صنعت

روند ۱۰ ساله شاخص مقدار تولید صنعت (نمودار ۱) نشان می‌دهد که اگرچه روند مزبور با فراز و نشیب‌های همراه بوده ولی در مجموع روند عمومی شاخص مزبور طی سال‌های مورد بررسی، نزولی است. میانگین رشد سالانه شاخص مقدار تولید بخش صنعت بر پایه سال ۱۳۹۰ برابر منفی ۱,۰۱ درصد است. بیشترین افت شاخص مقدار تولید صنعت طی سال‌های ۱۳۹۱ و ۱۳۹۲ هم‌زمان با بروز تحریم‌ها اتفاق افتاده که مشابه این موضوع را طی دو سال ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ هم شاهد هستیم.

مقایسه شاخص مقدار تولید صنعت طی دو تحریم ابتدایی و انتهایی دهه ۹۰ حاکی از این است که طی تحریم نخست (۱۳۹۱ و ۱۳۹۲)، شدت تاثیر منفی بر این بخش بیشتر بوده و به طور میانگین طی این دو سال، افت سالانه ۷ درصدی رخ می‌دهد ولی در دوره بعد تشدید تحریم‌ها (۱۳۹۷ و ۱۳۹۸) از شدت اثرگذاری کاسته شده و به متوسط افت سالانه ۴ درصد می‌رسد. خروج از رکود طی این دو بازه هم بسته به عمق آن، متفاوت است. یعنی در دوره اول، خروج از رکود در سال ۱۳۹۳ و با نرخ رشد ۳,۲ درصد و در دوره دوم یعنی سال ۱۳۹۹، با نرخ رشد ۱,۸ درصد، اتفاق می‌افتد.

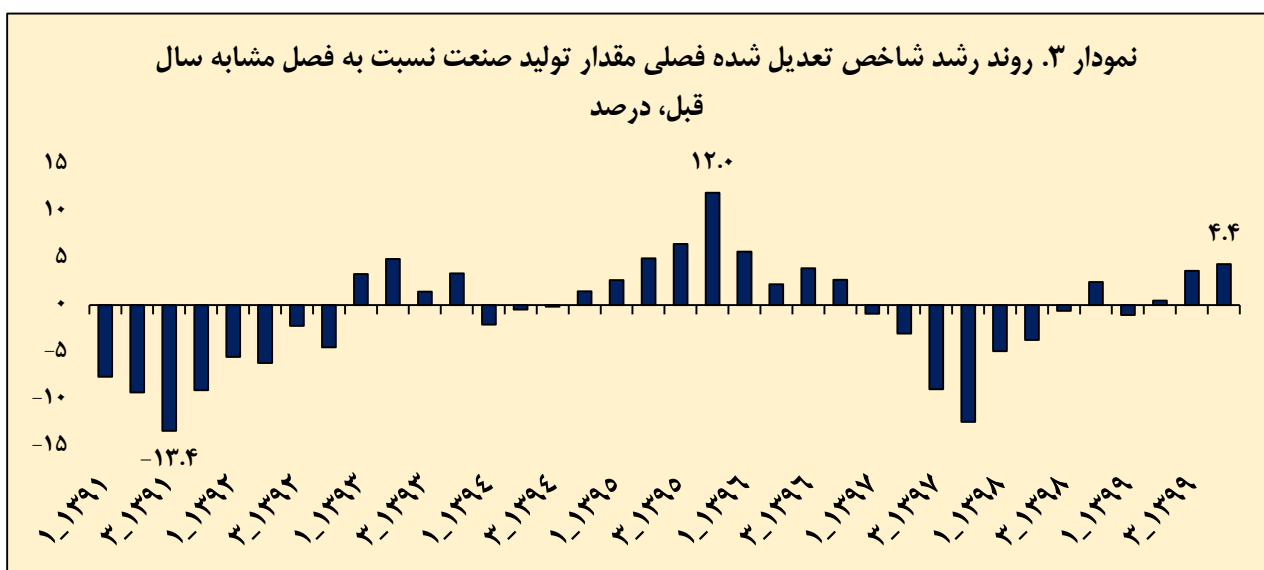
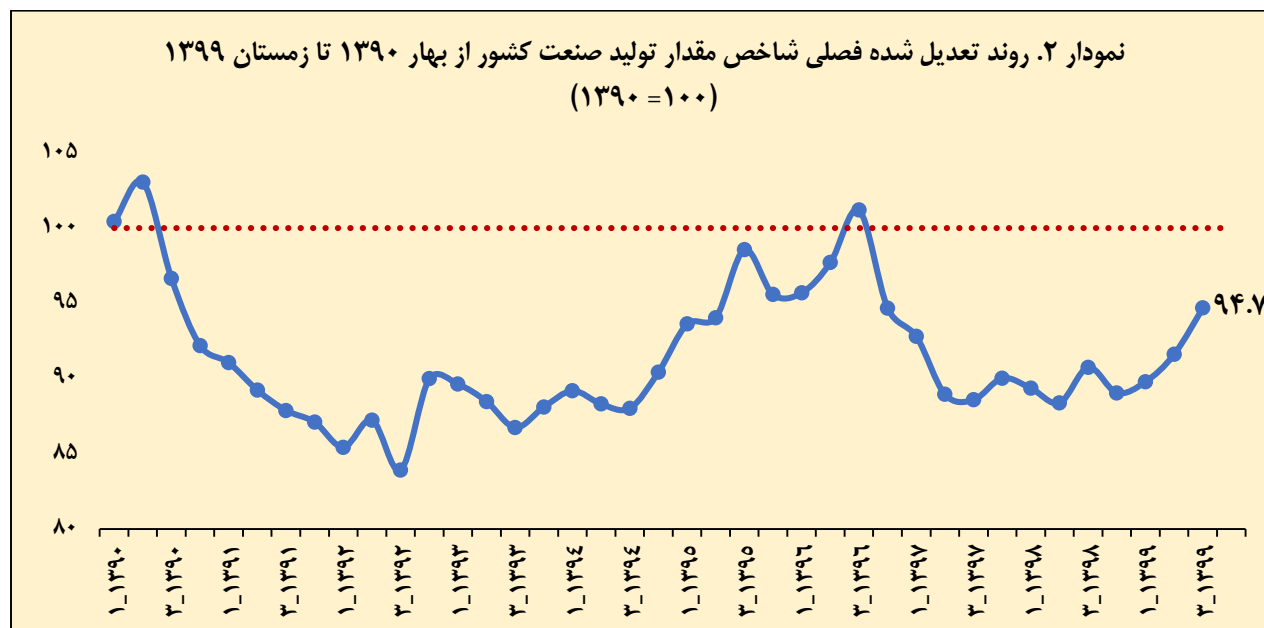
نکته قابل توجه در خصوص شاخص مقدار تولید بخش صنعت، همواره پایین‌تر بودن رقم این شاخص در مقایسه با شاخص سال ۱۳۹۰ (۱۰۰) است به عبارتی دیگر، در هیچیک از سال‌های دهه اخیر، شاخص مقدار تولید صنعت به سطح سال پایه نرسید. بهترین عملکرد شاخص مقدار تولید صنعت طی دهه گذشته مربوط به سال ۱۳۹۶ بوده که رقم این شاخص برای دومین سال پیاپی افزایشی بوده و به ۹۷,۶ رسیده است.

منبع داده‌ها: مرکز آمار ایران

روند فصلی شاخص مقدار تولید صنعت^۱

نمودارهای ۲ و ۳، روند تعدیل فصلی شده شاخص مقدار تولید کشور در بخش صنعت و رشد آن را نشان می‌دهد. در این روند، در فصل زمستان ۱۳۹۹ مقدار شاخص برای سومین سال پیاپی رشد کرده و حدود ۴,۴ درصد نسبت به زمستان ۱۳۹۸ افزایش یافته است. طی بازه زمانی مورد بررسی، بیشترین افت شاخص نسبت به فصل مشابه سال گذشته مربوط به پاییز ۱۳۹۱ (منفی ۱۳,۴ درصد) و بیشترین رشد مربوط به زمستان ۱۳۹۵ (۱۲ درصد) است.

منبع داده‌ها: مرکز آمار ایران و محاسبات تحقیق

^۱ حذف برخی تغییراتی که بر مبنای تحولات فصلی در آمار و اطلاعات اعمال می‌شود.

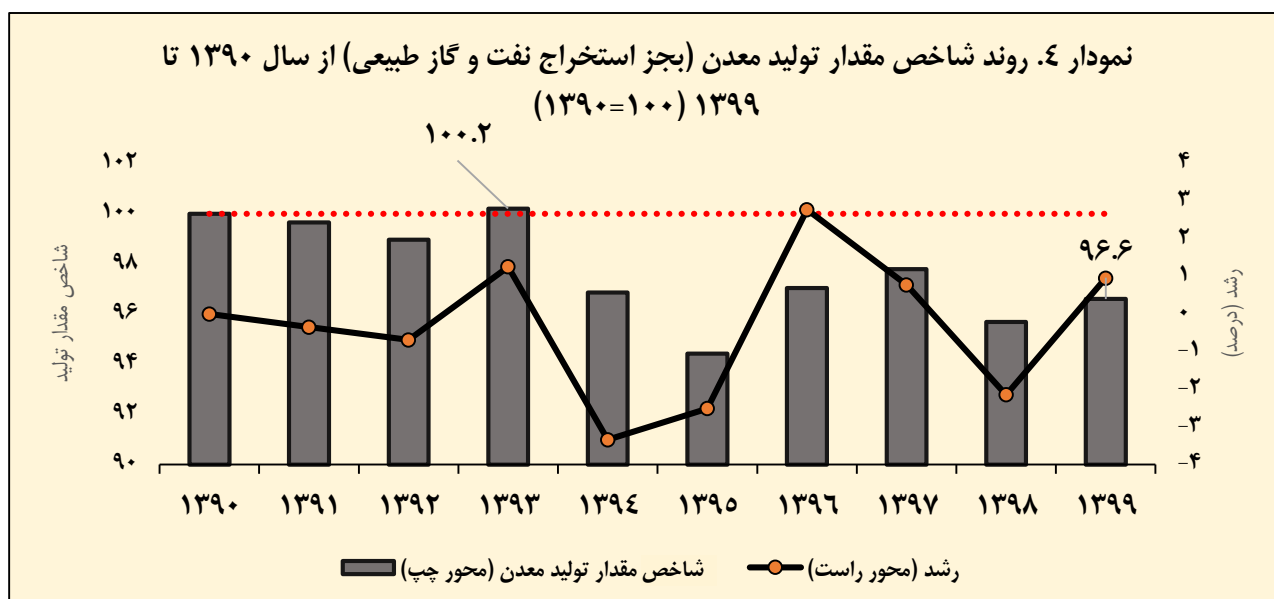
شاخص مقدار تولید بخش معدن (بجز استخراج نفت و گاز طبیعی)

بررسی روند سالانه شاخص مقدار تولید بخش معدن (بجز استخراج نفت و گاز طبیعی) طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که روند عمومی شاخص مزبور طی سال‌های مورد بررسی، نزولی است. میانگین رشد سالانه شاخص مقدار تولید بخش معدن بر پایه سال ۱۳۹۰ برابر منفی ۰٫۳۸ درصد است.

بررسی شاخص مقدار تولید صنعت طی دو تحریمی که در ابتدا و انتهای دهه ۹۰ رخ داده، نشان می‌دهد در اواخر دهه ۹۰ (۱۳۹۷ و ۱۳۹۸)، شدت تاثیر منفی بر این بخش اندکی بیشتر بوده و به طور میانگین طی این دو سال، افت سالانه ۰٫۷ درصدی را تجربه کرده، اما در اوایل دهه نود بعد از تشدید تحریم‌ها (۱۳۹۱ و ۱۳۹۲) به طور متوسط به افت سالانه ۰٫۵ درصد رسیده است. خروج از رکود در دوره اول، در سال ۱۳۹۳ و با نرخ رشد ۱٫۳ درصد و در دوره دوم یعنی سال ۱۳۹۹، با نرخ رشد ۱ درصد، اتفاق افتاده است.

این شاخص طی ۱۰ سال گذشته تنها در سال ۱۳۹۳ (۱۰۰٫۲) از شاخص سال ۱۳۹۰ (۱۰۰) بالاتر بوده و بهترین عملکرد آن مربوط به سال مذکور است. رقم شاخص مقدار تولید بخش معدن (بجز استخراج نفت و گاز طبیعی) در سال ۱۳۹۹، ۹۶٫۶ بوده که نسبت به سال گذشته با افزایش ۱ درصدی همراه بوده است.

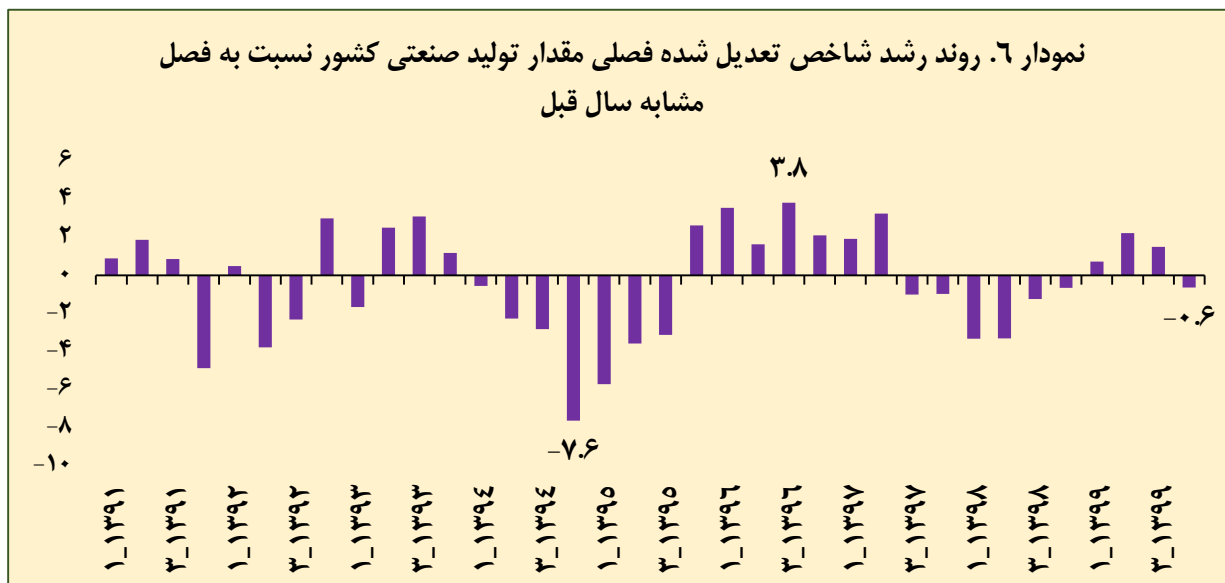
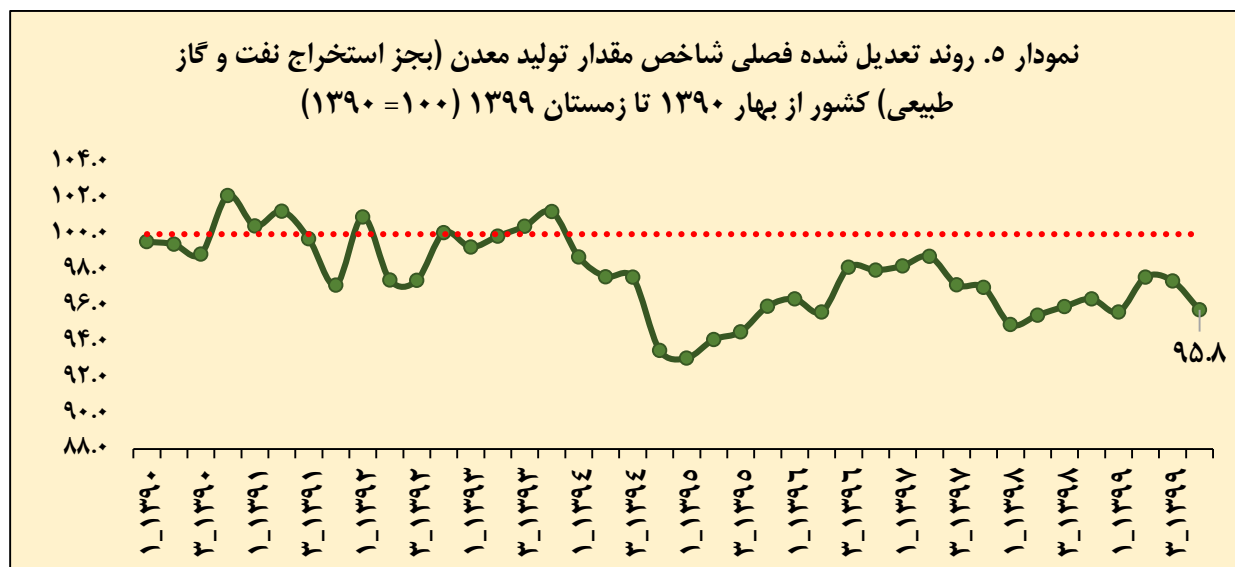
طی بازه مذکور، رشد شاخص مقدار تولید بخش معدن (بجز استخراج نفت و گاز طبیعی) در سال ۱۳۹۶ در مقایسه با سایر سال‌ها (۲٫۶ درصد)، بیشتر بوده است. بیشترین افت شاخص مقدار تولید نیز طی دهه گذشته با افت حدود ۳٫۳ درصدی در سال ۱۳۹۴ رخ داده است.

منبع داده‌ها: مرکز آمار ایران

روند فصلی شاخص مقدار تولید معدن

روند تعدیل شده فصلی شاخص مقدار تولید بخش معدن و رشد آن در نمودارهای ۵ و ۶ نشان داده شده است. بر اساس نمودارهای مزبور، برای دومین فصل، روند نزولی این شاخص در فصل زمستان ۱۳۹۹ ادامه یافته و رقم آن در این فصل به ۹۵٫۸ رسیده که نسبت به مدت مشابه سال قبل با کاهش ۰٫۶ درصدی همراه شده است. طی دهه گذشته بیشترین رشد شاخص مقدار تولید معدن در فصل پاییز سال ۱۳۹۶ با رشد ۳٫۸ درصدی نسبت به مدت مشابه سال قبل رخ داده؛ در مقابل کمترین رشد این شاخص طی بازه مذکور متعلق به فصل زمستان سال ۱۳۹۴ با افت ۷٫۶ درصدی نسبت به زمستان ۱۳۹۳ بوده است.

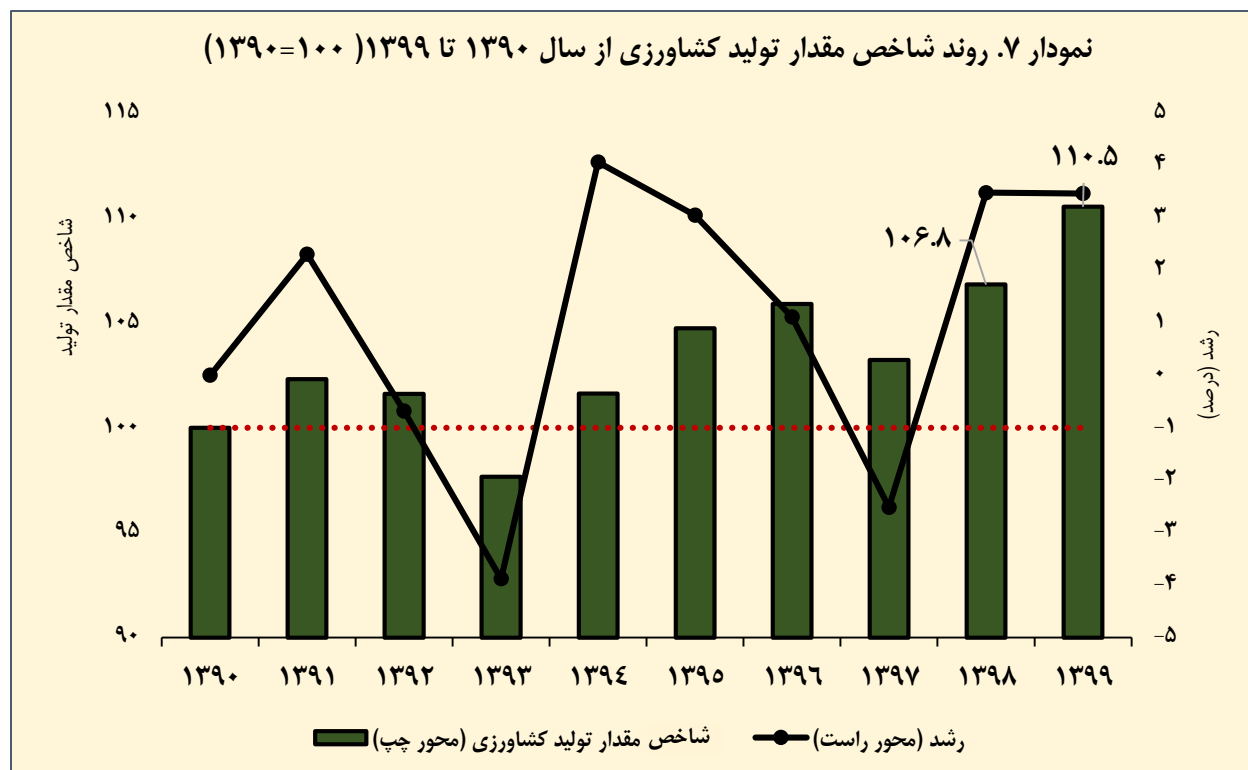

منبع داده‌ها: مرکز آمار ایران و محاسبات تحقیق

شاخص مقدار تولید بخش کشاورزی

نمودار ۱۱، روند شاخص مقدار تولید در بخش کشاورزی را طی سال‌های ۱۳۹۰ تا ۱۳۹۹ نشان می‌دهد. روند عمومی شاخص مزبور طی سال‌های مورد بررسی، افزایشی است. میانگین رشد سالانه شاخص مقدار تولید بخش کشاورزی بر پایه سال ۱۳۹۰ برابر ۱,۱ درصد است. این شاخص طی ۱۰ سال گذشته در سال‌های ۱۳۹۸ و ۱۳۹۹ در بالاترین سطح خود قرار داشته و رقم شاخص در این دو سال به ترتیب با افزایش ۳,۴۸ درصد و ۳,۴۷ درصد به ۱۰۶,۸ و ۱۱۰,۵ رسیده است. علی‌رغم شرایط رکودی حاکم بر اقتصاد کشور طی سه سال اخیر، بخش کشاورزی همواره از رشد مثبت برخوردار بوده و رکودی در این بخش رخ نداده است. شایان ذکر است طی دوره مورد بررسی، در سال ۱۳۹۴، شاخص مذکور بالاترین رشد (۴,۱ درصد) را به خود اختصاص داده است.

طی ده سال گذشته، شاخص مقدار تولید بخش کشاورزی تنها در سال ۱۳۹۳ (۹۷,۷) از شاخص سال ۱۳۹۰ (۱۰۰) کمتر است. در سال ۱۳۹۹، علی‌رغم بروز همه‌گیری کووید-۱۹، رکودی در بخش کشاورزی، رخ نداد. در این سال رقم شاخص به ۱۱۱ نزدیک شد و در مقایسه با سال ۱۳۹۸، حدود ۳,۵ درصد افزایش یافت.

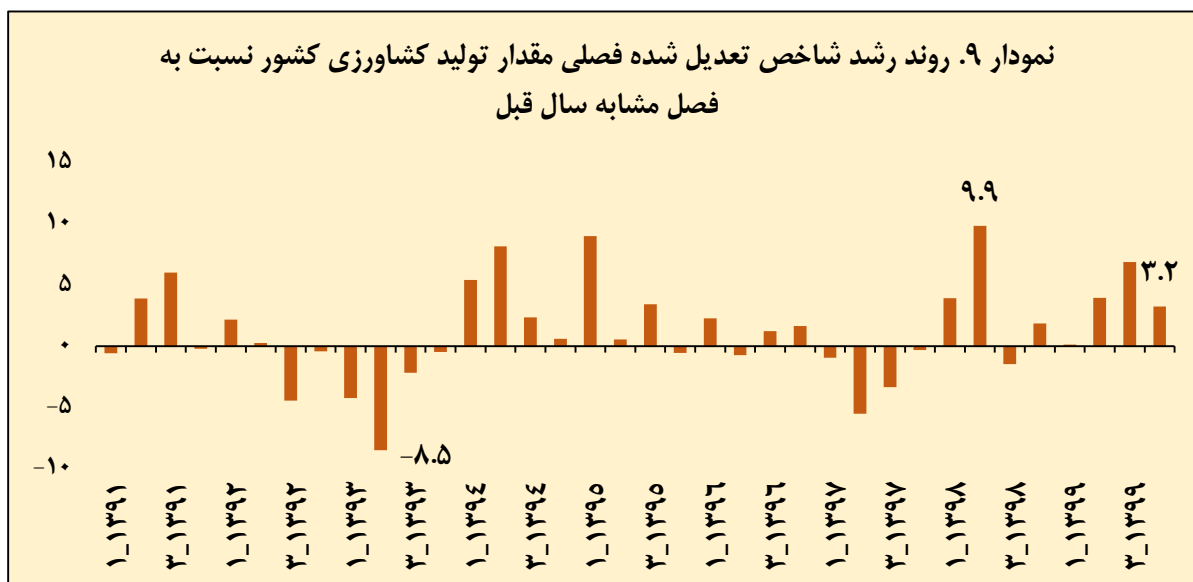
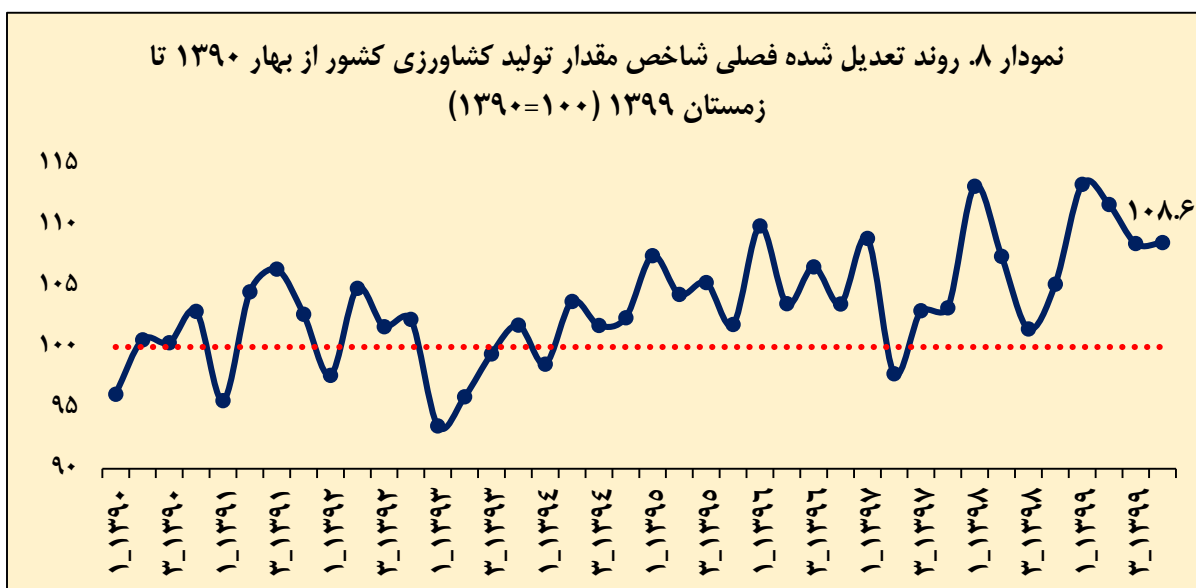

منبع داده‌ها: مرکز آمار ایران

روند فصلی شاخص مقدار تولید کشاورزی

به دلیل ماهیت فعالیت بخش کشاورزی، معمولاً روند فصلی تولیدات محصولات این بخش که بیشتر مبتنی بر تولیدات زراعی و باغی است در فصول تابستان از افزایش نسبی برخوردار است. با توجه به نوسانات فصلی تولیدات بخش کشاورزی، برای تحلیل روند شاخص تولید این بخش، روند تعدیل فصلی شده اطلاعات دقیق‌تری را در اختیار قرار می‌دهد. براساس آنچه روند تعدیل فصلی شده شاخص مقدار تولید بخش کشاورزی نمودارهای ۸ و ۹، نشان می‌دهد، این شاخص در بهار ۱۳۹۹، در بالاترین سطح خود طی دهه اخیر قرار داشته است. پیش از این در بهار ۱۳۹۸ نیز این شاخص در سطح تقریباً مشابهی قرار گرفته بود. کمترین سطح شاخص طی ۱۰ سال اخیر نیز به بهار ۱۳۹۳ اختصاص داشته است. براساس این آمارها، شاخص مقدار تولید بخش کشاورزی در زمستان ۱۳۹۹ نسبت به زمستان ۱۳۹۸، رشد ۳٫۲ درصدی را تجربه کرده است. طی بازه زمانی مورد بررسی، بیشترین رشد نقطه به نقطه این شاخص مربوط به تابستان ۱۳۹۸ (۹٫۹ درصد) و بیشترین افت آن مربوط به تابستان ۱۳۹۳ (۸٫۵ درصد) بوده است.

ضمیمه

شاخص مقدار تولید، نشان‌دهنده میانگین تغییرات نسبتی مقدار تولید مجموعه مشخصی از کالاها و خدمات بین دو دوره زمانی پایه و جاری است. معمولاً شاخص مقدار تولید در یک مقطع زمانی پایه، ارزش ۱۰۰ را می‌گیرد و ارزش شاخص در دوره‌های دیگر با هدف مشخص کردن میانگین درصد تغییرات مقادیر در مقایسه با دوره زمانی پایه در نظر گرفته می‌شود. در این روش، نسبت مقدار تولید واقعی هر فصل به فصل سال پایه هر یک از محصولات منتخب در هر فعالیت با ضرایبی که نشان‌دهنده اهمیت نسبی ارزش آن محصول در آن فعالیت در سال پایه است، موزون می‌شود. از حاصل جمع ارقام موزون شده و تقسیم آن بر جمع ضرایب، در نهایت شاخص تولید آن فعالیت محاسبه می‌شود. برای محاسبه شاخص تولید هر گروه فعالیت یا شاخص کل تولید هم، شاخص تولید هر فعالیت در ضریب اهمیت آن (ارزش افزوده ناخالص در سال پایه) ضرب و مجموع حاصل ضرب‌های به دست آمده بر مجموع ضرایب تقسیم می‌گردد. شاخص مقدار تولید فعالیت یا گروهی از فعالیت‌ها به دلیل اینکه مبتنی بر مقدار واقعی تولید و نه ارزش آن است، معیار مناسبی برای پایش وضعیت و عملکرد یک فعالیت در مقاطع زمانی منظم است.